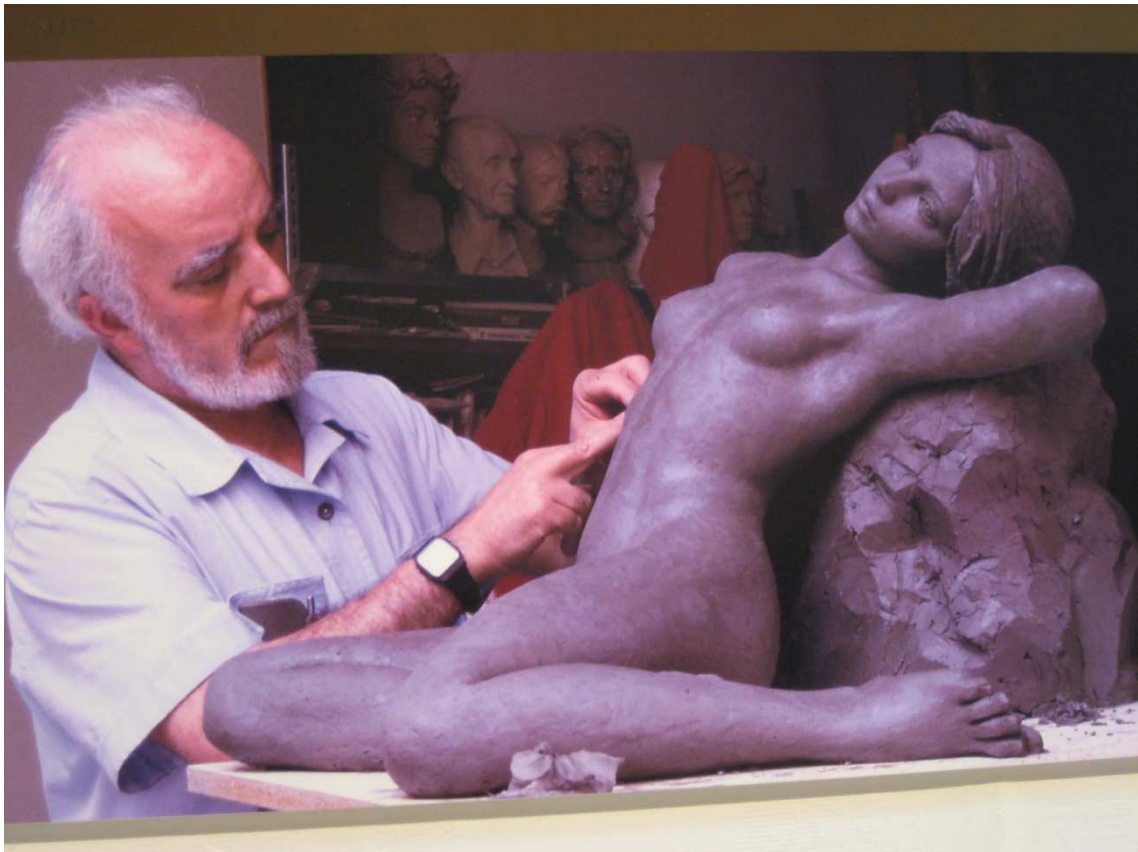

Jassans: l'escultura com ardor en vistes a la teofania

Record de l'escultor Jassans

Octavi Fullat

Catedràtic emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona

(Extret del *Diario particular*. Inèdit)

Alforja, 22 d'agost de 2015

Amb l'Antonieta hem passat tres dies al Parador de Benicarló. Vam tornar ahir. Mentre hi érem, em va telefonar Jorge Egea, Comissari de les exposicions que es faran el proper any per recordar l'escultor Josep Salvadó Jassans, marit de l'Antonieta Borràs, que va morir farà deu anys. Va connectar amb mi, Jorge, per recordar-me el compromís que vaig fer amb ell de parlar de l'art de Jassans en la presentació del catàleg. Tot seguit, sense ni jo adonar-me'n, el preconscient freudià es va posar en marxa. Em vaig despertar de manera brusca i sobtada a la matinada del dia 19 amb una revelació que em va enlluernar com una centella, encara que desaparegués també en un tancar i obrir d'ulls. El text va quedar curt, però tallant:

L'escultura de Jassans és ardor contingut en vistes a la teofania.

Em va semblar fascinant, a més de suggestiu. Ho he de confessar: em perturbà força, atès que constituïa una afirmació entre descarada i valenta. Jassans ¿un escultor místic, encara que es tractés d'una mística humil en lloc d'altiva? mística, en tot cas, de l'esforç; no pas mística del guany i del coronament. Sense abraçada amb Allò Definitiu, cert, però sí amb obstinació viva cap a Ell.

Aquest matí començo la feina. D'entrada m'he plantejat la *verborum explanatio*, o codificació lingüística, dels termes adients al cas, que són els que apareixen en el text i juguen el paper d'hipòtesi o sospita. Són quatre: *Jassans*, *escultura*, *ardor* i *teofania*. Aquest procedir propedèutic dels antics el considero adequat.

Jassans: va ser una vida biològica que carregava amb una vida biogràfica en marxa, la qual va quedar conclosa, del tot, el dia 3 de març de l'any 2006. Càncer de pàncrees. Ara tenim la seva biografia completa, una biografia de força embalum que salta a la vista de tothom; de l'altra biografia, la dels racons i dels plecs de la intimitat, és molt poc el que ens consta amb certesa. Àdhuc ell, sens dubte, fou opac a ell mateix. Aurelius Augustinus —Sant Agustí— va haver de confessar: *noli foras ire; in interiore hominis habitat Veritas*. I el mateix pensador no va tenir altre remei que

escriure: *Deus, intimior meo*. Anys i més anys escrutant-se —les *Confessiones* les va acabar el 401 quan havia complert 47 anys—. Cal ser molt agosarat per mirar la vida biogràfica íntima de Jassans; però sense cap punt de vista sobre aquesta intimitat, la paraula *Jassans* no ens diria gairebé res de seriós. Hauria estat el silenci més compacte. Vida muda o quasi. I no fou així.

Ell em dispensà confiança. Respectava el meu discurs, la meva energia argumentativa; sospito que en això es va excedir. No n'hi ha per tant. El cas, però, és que el dia de sant Miquel, 29 de setembre de 2005, passant el matí a soles amb el Josep, i després d'haver parlat sobre la significació de la història i pel que fa a distingir entre el *Jesús històric* i el *Crist de la fe*, s'atura de cop, emmudeix, em mira als ulls i de sobte, amb veu suplicant però serena, em llança a la cara un interrogant immens que li sortia del fons de l'ànima:

—¡Octavi! ¿hi ha alguna cosa després de la mort?

Va emmudir fins i tot l'aire.

—Josep: saps que en el meu ofici de filosofar he utilitzat exclusivament la raó...

—¿I què?

—La raó ho ignora tot del *post mortem*.

—¿I els arguments que es donen?

—Uns arguments van en contra dels altres. Vacuïtat del discurs.

—¿Què fer?

—Guardar silenci i romandre atent.

—¿Atent a què?

—Potser, a res.

—¿Tan ignorants som?

—Sí. En coses de poca envergadura, la raó funciona. Així, per exemple, en curar-nos de la SIDA o de quina manera conèixer els forats negres de l'univers.

—Però...

—Sí, Josep. La teva pregunta pertany a allò seriós i, sobre això, mutisme i taciturnitat.

Resàrem el silenci —no escric *en silenci*— una bona estona.

L'anècdota essencial que he rememorat deixa en carn viva la intimitat solitària del meu amic escultor. La seva ànima no fou pura epidermis; tenia entranyes. El mot *Jassans* és ric; camina prenyat de *intímior íntimo meo* —“el més íntim de la meva interioritat” —.

Pel que fa a la carcassa de la seva biografia, és cosa sabuda o que es pot saber còmodament. Família humil d'Alforja, a la qual deixa i aleshores comença a lluitar amb esforç per anar més enllà del que és banal, quotidià i de ningú. El seu destí d'artista no consistí a posar unes peces escultòriques més, sobre l'escorça del planeta terra; no. El seu desafiament es va centrar a manifestar l'Absolut, El Definitiu; almenys, a intentar-ho. No en va tenir prou de ser com tothom. *Jassans* ha estat *passió de Déu*. ¿Fracassà? ningú no sap res sobre allò important. Bona part de la gent omple la vida amb les estúpides urgències de cada dia. *Jassans* es va negar a ser majoria. Per fer només això, no hauria valgut la pena.

És migdia. Estic cansat. Continuaré demà.

Alforja, 23 d'agost de 2015

Són les set del matí. Tot i que està ennuvolat descobreixo indicis en el firmament que el sol acabarà triomfant. Havent gustat un cafè saborós, continuo amb el meu treball de desentrellar els significants que apareixen en el breu text de la meva conjectura sobre la producció escultòrica de *Jassans*.

Abordo la segona paraula: ***escultura***. He conservat la fe, que fa temps em van inculcar, en el valor filològic, filogenètic, de cada mot. Una llengua –no apunto ara a llenguatge– és un ésser viu que neix, creix i arriba a la plenitud, per ingressar després a l'agonia fins a acabar en la defunció. Es parla llavors de *llengües mortes*. Una llengua parlada modernament té avantpassats, els quals li donen significació. El terme actual

escultura porta, en el si, el record dels seus progenitors. Només els polítics ignoren coses tan elementals. Ells: ¿per a què el llatí? ¿per a què el grec? senzillament, a fi de no ser uns enzes per tots quatre costats.

El verb llatí *sculpo, sculpere, sculpsi, sculptum* —“esculpeixo”, “esculpir”, “esculpi”, “allò esculpit”— significà “esculpir”, “cizellar”. El llatí *scàlpere*, més primigeni que *sculpere*, volia dir “rascar”, “gravar”. Aquest nucli verbal engendrà el nom, sempre una mica més reposat que el verb, *sculptura*, el qual designa el resultat de *sculpere*.

Un bloc de marbre de Carrara, a la Toscana, es limita a *estar aquí*; tot ell acaba en presència. És tros de *Physis* —grec—, de *Natura* —llatí—, de naturalesa. Gran o petit, més o menys blanc, amb una determinada fórmula química, amb una estructura atòmica precisa. És el *en-soi* de Sartre. Embalum de món, despullat de significació: pastositat en estat pur del fet de ser.

Però, imaginem. El grec Myron, —segle V a.C.— d’un tros de matèria n’extreu, o bé hi instal·la, el *Discòbol*, peça que es pot admirar a Munic.

L’escultor grec Polykleitos —V a.C.— li sostrau, a la matèria, el *Dorífor*, una còpia en marbre del qual es troba en el Museu de Nàpols. L’*Akrópolis* d’Atenes mostrà l’obra de Pheidias —Fídis— (490-430 a.C.), particularment *el Fris de les Panatenees* en el *Parthenon*, peça ara instal·lada en el Museu de l’Acròpolis atenenca. La naturalesa es transforma, així, en cultura; per exemple en l’*Afrodita* de Praxíteles (segle IV a.C.); còpia romana que s’exhibeix en els Museus Vaticans.

El que era marbre, o una altra matèria, esdevé, a les mans d’aquests escultors, cultura; allò que acabava en mera presència burda, “in-significant”, després es converteix en quelcom amb sentit, amb futur. La peça escultòrica no és un marbre fofo i avorrit; és significació, direcció, promesa d’un àmbit que no posseeix mai la matèria en brut.

¿L’escultura? manera d’injectar significació a allò que no en tenia, a base de donar-li amb les mans, vida civilitzatòria. L’escultor engendra existència humana, com una mare que no es limita a portar fills al món, sinó que els educa i els dóna la paraula. L’escultor fa parlar el marbre.

Després de la migdiada he continuat.

Ardor. Tercer terme del meu supòsit al voltant de la producció artística de Josep S. Jassans. Arravatament, deliri, enardiment, exaltació, frenesí; ¿i la raó? roman callada. Tanta fatiga i tant afany, tant d’esforç, ¿per a què? al servei d’un entusiasme.

Paraula, aquesta, prenyada de significat evocador, que ens deixa torbats. L'entusiasme s'alimenta de l'alteració, del desconcert, del que és incòmode, de l'alarma.

Tornem a l'etimologia. El mot grec *enthousiasmós*, "èxtasi", com també el terme *enthousiastés*, "inspirat pels deus", provenen del verb *enthousiazei*, "estar inspirat per la divinitat". En aquesta terminologia apareix la paraula atemoridora *theòs*, "déu". Algú *entusiasmat* és un que ja no és ell, sinó la presència d'altre; en aquest cas de déu. En lloc d'endimoniament, aquesta persona es troba posseïda per la divinitat. L'escultor entusiasmat cisella la seva estàtua o el seu relleu deixant-se arrossegar per la violència divina. Alienació que jo anomeno *ardor*. Vindria a ser el *daimon* de Sokrates (470-399 a.C.) o la inspiració profètica de Yesha'yahu —Isaïes— (segle VIII a.C.), que li fa dir, al profeta, segons la versió catalana interconfessional de la Bíblia:

Els teus governants són uns bandolers,

companys de lladres.

Tots busquen els suborns,

van darrere els obsequis.

No defensen els orfes,

no admeten el plany

que els adrecen les viudes. (Isaïes, 1, 23)

La fortuna, o sort, ha fet que a dos quarts de sis de la tarda, la televisió alemanya ARTE emetés un programa dedicat a presentar la Grotte Chauvet, descoberta el 1994. Pintures rupestres realitzades en aquesta cova 30.000 anys a.C. He decidit visitar-la encara que només me n'ensenyin la rèplica; tant agut i exigent ha estat l'impacte que m'ha fet. Quelcom molt superior a la cova d'Altamira i a la de Lascaux. Aniré a Vallon-Pont-d'Arc, a l'Ardèche.

Aquells pintors prehistòrics estaven posseïts per *l'ardor*, per *l'entusiasme*, tan pertorbadorament fascinants són els seus frescos. Esforç titànic conduït per l'excel·lència d'una de les nou muses que habiten a les muntanyes abruptes del Parnàs i que tenen als peus el fascinant Santuari de Delfos, presidit per Apollon.

A dos quarts de deu em ficava al llit. Son beatífic. Demà continuaré amb l'assaig.

Alforja, 24 d'agost de 2015

Bufa pausat el serè. Són dos quarts de set del matí. Atmosfera virginal. Sense fred, a pesar de tot. He començat a regar el jardí; només una part considerable del seu espai verd.

Conclòs el reg, esmorzo. Nous, taronja i cafè. I a la tasca que s'acaba tornant joiosament obsessiva. El campanar barroc avisa que ja són les nou.

Última paraula de la meua conjectura. Terme implacable, el de *teofania*. Sí; l'etimologia ja mostra la severitat de l'assumpte. *Theòs*, "déu" en grec. Zeus és, segons Homer (¿segle IX a.C.?), *Pare dels deus i dels homes*. L'expressió *phanía* ve del verb *phainein*, "aparèixer"; *phanía* era "aparició", "evidència". *Phanós* significà "torxa", com *a-létheia* senyalava l'acció d'apartar el vel que tapava una realitat; és a dir, era la veritat de quelcom dissimulat.

Teo-fanía: deixar Déu a la vista, deixar-lo despullat; tal com és, sense antifaç ni dissimulacions. ¿Això pot ser o és del tot quimèric i irrealitzable?

Però, el greu i seriós encara està per venir. El mot *Déu* no expressa res, a menys que el col.loquem en el si d'una *Weltanschauung*, d'una cosmovisió. No cal dir que en l'actual recerca, apunto obertament al Déu del Sinaí. Aquesta idea de Déu ha alimentat el concepte diví del judaisme —progenitor d'aquesta manera d'intel.ligir la divinitat—, del cristianisme i de l'islam.

Així com el *Theós* grec i el *Deus* llatí formen part de la *Physis*, de la *Natura*; no succeeix el mateix amb l'*Elohim* o el *Yhwh* (*Jahvé*) hebreus, que són noms que designen un ésser anterior a tot, a tota *Physis* o *Natura*. *Elohim Jahvé* és l'*ante naturam* o, millor encara, el *contra naturam*. ¿Què desacopla o desconnecta la naturalesa, —és a dir, allò creat—, de Déu, —o sigui, el creador—? el "no-res". La naturalesa consisteix en *no-res-de-Déu*. Sigui el que sigui la naturalesa, la que estudien els científics i viuen els éssers humans, en definitiva acaba en "no-res de Déu". De per si, la naturalesa és buidor, és caos; és el *hevel havalim* de què parla el llibre bíblic *Eclesiastès*. La natura, en conseqüència, és buf que no s'atrapa; és una fotesa, un no-res.

El cristianisme, en el qual va viure i respirà Jassans, adoptà el model sinaític de divinitat. El que és original del cristianisme, emperò, consistí a imaginar un pont suprem que salvava el no-res que separa *Allò Diví*, d'*allò natural*. Un salt tan impressionant el porta a terme el *Logos* —segona Persona de la Divinitat— amb la seva *Encarnació*; Crist, el Déu encarnat, és el *Pòntifex Màximus*, el constructor del Pont Màxim. Més encara: Ell, Crist i no pas cap artefacte, és el Pont que salva l'esvoranc o buit total.

¿Li serà possible a l'ésser humà desemmascarar Déu, treure-li l'antifaç, tractant-se en el cas de Jassans, d'*Elohim, Yahvé*? ¿Resulta factible la *Teo-fania* en tal circumstància?

El llibre bíblic de l'*Èxode* —33, 128-21— respon de manera aclaparadora. Moisès, cregut i temerari, tingué la gosadia de demanar a *Elohim Yahvé*:

Moisès: *Mostra'm graciosament —“na”—
la teva intimitat —“eth kebodekha”—.*

Déu respon de manera tallant:

*Els Meus Rostres —“Panay”— passaran...
però tu no podràs —“totokhal”—
veure'm la cara; no, l'ésser humà —“haadam”—
no em pot veure i continuar viu.*

Tafanejar les cares que els humans hem fabricat de Déu, això sí. Ara bé; veure la seva Faç, la vertadera, això mai. ¿Per què? L'essència de Déu és inefable, invisible, inconcebible. Si no fos així, seria una peça més de l'univers. I entre Déu i nosaltres, no-res. Només no-res. Parlar de Déu és assassinar-lo, és convertir-lo en un objecte més de l'univers; si ho féssim, cauríem en idolatria, cosa que irrita Déu-Jhwh per damunt de tot, com senyala l'*Èxode* bíblic (32, 1-35). Siguem seriosos.

Jassans va intuir aquest percanç, va endevinar tal infortuni, i es refugià en Jesucrist, el Déu encarnat. Però, tot i així, l'engavanyament i el trencaclosques persistien. ¿Com es pot conèixer l'encarnat si es desconeix Aquell que s'encarna, el qual és Déu segons el dogma cristià declarat al Concili de Nicea I? En grec la ciutat era Nikaia, *Iznik* a la Turquia actual.

Precisades *aliquo modo* les paraules-clau, el meu presentiment al voltant de l'obra escultòrica de Jassans s'omple ja de lluminositat i potser també de fulgor:

L'escultura de Jassans és ardor contingut en vistes a la teofania.

Ara em toca fer plausible l'asseveració; no dic, certament, verificar o confirmar. En tasques així no es possible la *episteme* —“ciència”—; només tenim *doxa* —“opinió”—. Una opinió, no obstant, no és necessàriament una idiotesa. *Idiotes*, en llengua grega, senyalava el ciutadà “cap de suro”. Hi ha també opinions que són respectables.

Alforja, 25 d'agost de 2015

En disposar-me a acarar la passió de Jassans en vistes a deixar Déu en carn viva, valent-se de la creació escultòrica, he ensopegat amb un obstacle greu, un problema majúscul: ¿com es pot legitimar la seva tria pel model grec? ¿per ventura l'art grec clàssic és superior a altres modalitats artístiques?

És indiscutible que Jassans va viure pendent de la Grècia Clàssica, la de Temístocles i la de Pericles, la de Fídies i la del Partenó, la de Policlet i la de Praxíteles, la d'Anaxàgores i la de Sòcrates, la d'Èsquil i la de Sòfocles, la de Tucídides i la de Xenofont, la de Gòrgies i la de Protàgores, la de Scopes i la de Lisip... Tot el segle V aC. sense menystenir el segle IV aC. a pesar de la ja presència potent de Macedònia. L'art clàssic grec descansà sobre l'harmonia, l'equilibri i la puresa. *Cànon* de Policlet —el seu *Diadoumenos*—, l'*Auriga* de Delfos i les *Panatenes*. En més d'una ocasió, ambdós vam parlar d'aquests dos segles gloriosos de la nostra ascendència.

Però, per quina raó l'escultura grega clàssica i no la d'altres circumstàncies històriques? em vaig plantejar el problema. ¿Desprecià la resta?

Per cert, l'etimologia del significat *problema* està farcida d'interès; resulta suggestiva. Tant *problema*, *problématos*, com *problematikós*, són termes grecs que reposen damunt de *pro*, “cap-endavant”, i del verb *ballo* —cal pronunciar *bal·lo*—, que significa “llançar”, “disparar”. ¿En què consisteix, doncs, un problema? en aquell impuls que et dispara cap endavant ignorant d'antuvi on et portarà.

¿Qui és millor artista, Tàpies o bé el que pintà el *Pantocràtor* de Taüll? ¿quin és superior artísticament, Miró o per ventura Masaccio amb la seva *Cacciata* de la Chiesa del Carmine? Qüestions estèrils, nul·les. ¿Per què ens trobem davant d'interrogants estúpids? perquè no tindrem mai resposta per falta de criteri de decidibilitat. Preguntes igualment beneïtes podrien ser: ¿tenim ànima? ¿hi ha Déu?, i això per la mateixa raó suara apuntada: no es disposa, en casos així, de criteri, o punt de referència, que permeti dilucidar de forma contundent qui és el que està en possessió de la veritat. Aquí em refereixo a una veritat com a *correspondència*, obviant tant el concepte de veritat en axiomàtica com la que anomenem *veritat existencial*.

¿Per quina raó Jassans s'inscriu en l'art grec? no hi ha cap raó. ¿Què, doncs? ni més ni menys: s'enamora d'aquest art i no d'un altre. L'encant, la fascinació, la

seducció...; cap prova, cap raciocini o dissertació. L'amor, el gust, la satisfacció, el sentir-se feliç. ¿També en contra de les modes? només faltaria. Seguir la moda perquè està de moda és cosa de babaus, fatus i enzes. Jassans va ser un home lliure.

Ja va advertir, Plató, que es poden qüestionar totes les possibles respostes. Sempre es pot preguntar *¿i això per què?*, a no ser que algú respongués que allò que fa, o pensa, o desitja, el fa feliç. Aquí punt final de l'interrogatori. A Jassans li produïa goig l'art grec clàssic. Amb això n'hi ha prou.

Aquest matí he regat el jardí, una parcel·la petita. Al migdia m'he sentit fatigat; no del reg d'arbres i plantes, sinó d'estar obcecat amb el meu propòsit.

Després de la migdiada, altra cop a la tasca.

Resolt el problema de la tria artística de Jassans durant el matí, a les cinc menys deu començo a treballar.

Una tesi se m'antulla incommovible: tota producció artística reposa, sabent-ho o no, sobre una certa concepció de l'*ànthropos*. Allò que pensem, desitgem o bé duem a terme, ho fem des d'un apriorisme cultural. No comença ningú a partir de zero. No som creadors a l'estil d'Elohim-Yhwh, el déu jueu. Sosté el primer verset del *Gènesi* bíblic:

Bereshit barah Elohim Et Hashamayim

We Et Ha Arets (Gènesi 1, 1)

¿Traducció? traducció específicament del terme *Bereshit*. Proposo aquesta:

Allò fonamental —“Bereshit” com “arkhé”, “principium”, “Grund”—: *Déu creà cels i terra.*

El *Khaos* —*tehom* en hebreu, “abisme”, “buit”, “no-res”; *hoche'h*, “foscor” i “tenebra”—, el caos és cosa anterior a la creació d'*Elohim*. *Barah* és verb hebreu que significa “crear”, posar existència des del no-res anterior. Aquesta idea de *creació* es reelaborà intel·ligentment durant els segles XII i XIII

En canvi, l'artista crea indefectiblement sota allò que condiciona i, a la vegada, fa possible la creació artística: matèria utilitzada i, sobre tot, concepció còsmica i manera d'intel·ligir l'ésser humà en particular. Com sosté Hans Georg Gadamer a

Veritat i Mètode: Abans de ser nosaltres, som història; l'interpret és fecund perquè pertany a la història i al llenguatge.

Jassans no va fugir d'aquest condicionament essencial. Va conèixer més d'una antropologia filosòfica; ¿quina triar triant-se a la vegada? ¿per quina optar i d'aquesta manera autoassumir-se, sent ell mateix i no el veí?

Accepta, un cop adult, la *Weltanschauung* cristiana —que era la religió dels seus pares i dels avantpassats—. Aleshores Jassans va posar la mirada durant anys en la interpretació grega. De tot això en puc donar fe per haver, ell i jo, conversat hores i hores al llarg d'anys sobre el particular. A més, Jassans s'alimentava amb els textos bíblics. He descobert reflexions seves en els manuals que emprava de la Bíblia: edició castellana de Bover i de Cantera, i versions catalanes de l'Abadia de Montserrat i de la traducció interconfessional.

Patí dues temptacions serioses: el *platonisme* i l'*aristotelisme*. Segons Plaó, la matèria, la carn, les sensacions i percepcions, són presons que no li permeten, a la força d'intel·ligir, abraçar d'una vegada les Idees Eternes i Precises. Si s'hagués inclinat per Plató, l'art de Jassans hauria estat *art conceptual* com la pintural del nord-americà Franz Kline (1910-19162), en la seva segona etapa, o el del suís Paul Klee (1879-1940) cap al final de la seva vida. Però no; Jassans admirà Plató i alhora el rebutjà totalment; n'hi ha prou a considerar escultures seves com *Folgança*, del 1974, o *Gerda*, de 1976. La *sarx* —*sarkós*, “la carn” — s'ofereix esplèndida, tot i que sense desbordar-se.

La segona temptació superada va ser l'*aristotelisme*. Seguint Aristòtil, cada realitat individual, humana o no, cada unitat del món material engloba matèria, —la seva *hylé*—, la qual a la vegada queda ordenada per la *morphé*, “forma”, entesa com a força organitzadora de la *hylé* concreta. *Morphé* —la “Idea” de Plató— constitueix l'individu en allò que és: ferro, cirerer, lleó o home. Ara bé, gràcies a la *hylé*, cada individu és *aquell* bocí de ferro, i no un altre, *aquell* cirerer del meu jardí, *aquell* lleó del Serengueti, de Tanzània, que guardo fotografiat, o bé la meua mare abans de morir. Hi ha, i només hi ha, allò concret. Pastositat espessa de cada realitat visualitzada o palpada. Les idees d'Aristòtil no són més que representacions abstractes d'allò real; per tant fantasmes. No tenen gruix; són doncs, ombres.

No; aquesta no fou l'antropologia filosòfica de Jassans. Sí, en canvi, la de Lucian Freud —nét de Sigmund Freud— o la del pintor anglès William Holman Hunt (1827-1910) o bé la de l'hiperrealisme.

Una peça de Jassans com *Marissa* (1973) no acaba en la seva presència; es desborda des de l'interior. També *Ataràxia* (1992), tot i les seves carns, gaudeix de més vida íntima que no pas exterior. La *sarx* queda ultrapassada, superada, però de cap manera suprimida.

Jassans optà pel socratisme. Ni Plató ni Aristòtil. Sòcrates (470-399 a.C.), el qual va néixer i morí a Atenes.

Estic rendit. No puc continuar avui. Demà. Amb l'Antonieta ens hem begut un cava, *Anna de Codorniu*, i a dormir. Ja carrego 87 anys i set mesos.

Alforja, 26 d'agost de 2015

M'he llevat a les set. El jardí avui no demana aigua. Nous, taronja i cafè: el desdejuni. M'he tancat, una vegada més, dins meu.

Sòcrates. Mestre de pensadors. Els del *facebook* no són alumnes seus. ¿Per què? en lloc de discórrer sostinguts pel *logos* —que viu de la *continuitat* i vomita la sola *contigüitat* en el raonament—, els del *facebook* es limiten a vomitar. D'aquí, el *logos* socràtic ha fugit espantat, ja que aquests no pensen; eructen.

Alcíbiades, Fedó, Aristip, Antístenes, Plató i Xenofont van ser atenencs, deixebles directes de Sòcrates. Els polítics el condemnaren a mort; ¿motiu? ensenyava a pensar. Succeí a l'any 399 a.C. Tenim informació sobre ell gràcies a Aristòfanes (450-386 a.C.), a Xenofont (425-352 a.C.) i a Plató (428-348 a.C.) Aquest últim parla del Sòcrates històric en els diàlegs *Apologia de Sòcrates*, *Critó*, *Fedó*, *El Banquet* i el *Teetet*. Aristòtil (384-322 a.C.) s'hi refereix en la seva *Metafísica* dient que fou el primer a interessar-se per les qüestions ètiques.

Jassans medità els diàlegs platònics abans esmentats ¡Quantes vegades els havíem comentat junts! Sòcrates el va seduir perquè, en oposició a Plató, no pretén fer-se amb l'*Alétheia*, la Veritat Definitiva; tan sols la cerca sense arribar mai a ser-ne l'amo. Fou un *filò-sof*, un enamorat —*philos* en grec— de la Sofia o *Sophia*, la Saviesa. A Sòcrates l'impactà una jaculatòria sapiencial que es trobava al Santuari de Delfos, inspirada pel déu Apol·lo: *Gnothi seauton*, "Coneix-te a tu mateix". L'havia llegit allí tantes vegades com havia peregrinat al gran Santuari. Aquest *coneix-te a tu mateix* es podria entendre molt malament, com una vulgar introspecció psíquica, i no era això segons ens ha advertit el Professor Aubenque, de la Sorbonna de París. *Coneix-te a tu mateix* és, i només és, *Coneix els teus límits; No se t'acudi fer-te déu*.

L'escultura de Jassans té com a model antropològic-filosòfic Sòcrates. Tot i que aquest no va escriure res, coneixem el seu discurs a través de les obres que he resenyat. Perseguir la Plenitud, sens dubte i també sense repòs; ¿atènyer-la? ¿fer-se'n amo?, això mai de mai. Jassans no ha tingut la pretensió d'abraçar Déu. Aquí ve a tomb citar una frase de Sartre a l'*L'Être et le Néant*: "L'home és la passió inútil de fer-se

Déu". Hi trobo una diferència entre la lectura que en faria el mateix Sartre d'aquesta asserció, i la que duria a terme Jassans; el primer posaria èmfasi en la paraula *inútil*; en canvi, el meu artista carregaria de gravetat el mot *passió*, passió en tant que esforç, temptativa, activitat, treball. Un ardor, per cert inacabable, dilatat, permanent; ardor que no s'acaba fins que arriba l'*hora mortis*.

El socratism s'alimenta de la "*in-satis-facció*". El qui té un tarannà socràtic —cas de Jassans— se sap *in-satis-factus*; és a dir, "no-prou-realitzat" o fet. Vaja, que ni és Déu, ni tampoc l'abraça. La consciència de la pròpia insuficiència actua a manera de catapulta que llança vers El Definitiu, en direcció al *Kállos Kai Agathós* —Bellesa i Bondat—, que la *Paideia* grega sostingué sempre com a ideal humà. Ara bé; el socràtic camina, certament, tot i que ho fa reconeixent que no arribarà mai a la meta, la qual és Déu mateix en el nostre llenguatge. Al socràtic no li queda altre remei que ser humil; és a dir, acceptar les seves fronteres humanes sense posseir pretensions impossibles. I acollir els límits ontològics del que és humà es viu amb dolor perquè gaudim de consciència psíquica.

Situar-se entre Plató i Aristòtil no és tasca còmoda ja que fàcilment és cau en un o altre extrem. ¿Com es va sostenir, Jassans, en aquesta inestabilitat? distingí entre *ídol* —l'*eídolon grec*— i *icona* —en llengua grega, *eikon*—. Parlant un dia amb ell vam precisar la diferència actual entre *ídol* i *icona*; el primer és una estàtua que acaba en ella mateixa; la segona, en canvi, la icona, és escultura o pintura que s'aboca fora de la icona. ¿Vers? en direcció al millor. En el límit, et llança vers El Diví, L'inefable, Allò Perfecte.

Les escultures de Jassans són icones; de cap de les maneres són ídols. Així s'objectiva la seva antropologia socràtica. En conseqüència, l'espectador que en *Waldesca* (1972) o en *Àziga* (1971) o en *Aura* (1989)... hi vegi només una dona despullada, és algú maldestre; no ha comprès aquest escultor. Si un observa bé, s'adona que aquestes carns femenines no valen en si mateixes, sinó que empenyen més enllà d'elles. Són carns harmòniques, plàcides i innocents que assenyalen en direcció a Allò Perfecte i Acomplert; en última instància, cap a Déu, el Déu bíblic, l'*Abscònditus, Yhwh*.

En la Realitat Absoluta no hi tenen cabuda ni el canvi, ni el rugit, ni la tempesta, ni la discòrdia o descomposició. Les escultures de Jassans ho recorden ja que totes respiren harmonia, placidesa i innocència. Mirant l'escultura *Lluís Millet* (1991) ens adonem que tot i dirigir amb la batuta, no està alterat. ¿I la realitat? *tant pis* per a ella. La preocupació primera de Jassans no és fotografiar allò real, sinó valer-se'n amb ànim de saltar més enllà. Aquesta manera de fer situa Jassans en la línia que Pau de Tars explicita en la carta als fidels de la ciutat de Filip, escrita probablement a l'any 57 i a la ciutat d'Efes:

No és que hagi aconseguit el premi o que ja em trobi a la meta; continuo corrent a veure si ho aconsegueixo. (3, 12).

A Pau de Tars (15-68) li és propi córrer el temps en direcció al final. El marxista Ernst Bloch (1885-1977) en el seu llibre *Prinzip Hoffnung* recull aquest esquema mental de temps antropològic.

Davant d'un relleu de Jassans, *Solellada* (1991), un col·lega meu de la Universitat no hi va saber descobrir altra cosa que un objecte de concupiscència. Noia jove nua amb les cames obertes mostrant el sexe. No; la peça no pregona luxúria o voluptuositat. Aquest procedir és veure-la com *ídol* en lloc de descobrir en ella la *icona*. "N'hi ha prou amb què observis el rostre, li vaig dir al Professor, i descobriràs que el teu primer impuls t'ha traït".

Una escultura hi ha en la producció de Jassans que pot causar la impressió d'ídol i no d'icona. Es tracta de *Dansa* (1986). Error; només cal considerar la perfecta harmonia i àdhuc placidesa i innocència que tota ella desprèn. ¿Moviment? sí, però compost a la perfecció, ordenat, avingut, conciliat. Cap estridència. El *Laocont*, en canvi, que s'exhibeix en els Museus Vaticans, sí que és una peça que no apunta a la placidesa de l'Etern; és esquinçada i punxant. Jassans com a escultor se sent còmode amb un Crist Majestat; l'incomoda, per contra, un Crucificat sangonós. Aquest no surt de la immanència ni tan sols com a desig.

Dinar esplèndid per a l'ocasió. Han vingut convidats el Miquel Serra, la seva esposa Anna i els dos bessonets de vuit mesos. Dues promeses. Col·loqui incitant, àdhuc provocador en certs moments. Tot a pleret.

Després he descansat.

Alforja, 27 d'agost de 2015

A bans de les sis m'he posat a treballar meditant novament sobre la creació escultòrica de Jassans. El sol encara reposava darrere les muntanyes. Feia fresqueta. He decidit concloure, avui, la reflexió que arrossego d'uns dies ençà; lluny, per cert, de la meva biblioteca de Barcelona. Encara sort que no em falta la memòria, que tinc prou ben moblada gràcies a una llarga vida d'estudi. Això ha permès el present discurs.

Un café vigorós, un *ristretto* italià, i a la tasca que m'he imposat. Avui, el colofó; el terme grec *kolophón* designava la cresta o cúspide d'un massís i, en sentit metafòric, era també el coronament d'una labor o d'alguna cosa.

La meva temeritat queda objectivada de la manera següent:

L'art de Josep S. Jassans visualitza la seva vida mística.

Més d'un, d'antuvi, sens dubte fara mofa de la meva gosadia, això si no la qualifiquen de desvergonyida o descarada. ¿Que potser es burla, aquest, de Jassans o bé de la mística?

Costa aprofundir en la vida que cadascú porta reclosa amb ell, en la seva intimitat. Ni tan sols el protagonista té fàcil accés al seu àmbit abismal i, per tant, insondable. No em refereixo ara explícitament a la psicologia analítica que Freud, el primer, va elaborar; parlo col·loquialment.

Jassans ¿místic? Un místic, un *mystes*, un *mystikós*, en grec, és algú iniciat en una realitat que no és ell, iniciat en allò que salta més enllà del tacte, de tot el que és visible i audible, més enllà d'allò que es pot olorar i tastar. Més enllà, tan més enllà que fins i tot la raó flaqueja quan intenta atrapar-ho. Un místic no queda mai fart amb la realitat, el llangardaix sí; un místic es deleix *in spe contra spem* —“contra tota esperança”— com va escriure Pau de Tars. Un místic persegueix allò irreal, allò Absolut, allò Diví. En aquest significat sostinc que Jassans va ser un escultor místic; la suma de les seves obres artístiques són el llibre que va redactar, tal com Lull (1232-1316) ens va deixar amb paraules *El Llibre d'Amic e Amat* i el Mestre Eckhart (1260-1327) *El Llibre de la consolació divina*.

A fi que es pugui equilibrar el meu discurs, confesso que jo no tinc res de místic. Cada any que passa augmenta el meu grau d'excepcionisme global, amb l'excepció de l'amor d'una persona; en això últim hi crec i hi poso confiança. ¿Com m'aconsolo, de la resta? amb ironia, a voltes sarcàstica, que envaeix el camp de tot allò que existeix. Però ¿qui l'encerta? no ho sé.

Un cop feta aquesta confessió personal, clausuro la meditació sobre l'obra que ens ha deixat Jassans, meditació que s'alimenta a la vegada de les moltes hores passades a soles, tots dos, en què la conversa deixava al descobert més d'un racó existencial. Per això darrer, les hores més precioses foren les que ompliren tot el matí, com ja he dit al principi d'aquesta llarga reflexió, del dia 29 de setembre de 2005. Ell ja sabia que el final l'esperava a la volta de la cantonada. La mort havia trucat amb violència a la porta. La veritat de la vida s'imposava.

Els que el vam veure elaborant una escultura, enteníem que entrava en trànsit, en risc místic, tot prescindint del seu voltant i centrant-se en la tasca d'imprimir, a la matèria, una realitat nova més enllà del model allí present. El model? en el rerefons era una excusa, un pretext, a fi d'abraçar Allò Altre, allò totalment altre, distint, desconegut, arriscat i àdhuc amenaçador. Allò heterogeni a tot i, en conseqüència, inassolible. Mística de l'esquinçament i de la sofrença. Cada infantament fou una derrota; el *Kállos*, l'*Agathós* i sobre tot l'*Elohim Yhwh* prosseguien en l'àmbit del que no es pot dir, ni expressar. Però, ell, entestat i tossut, ho tornava a intentar, una i una altra vegada, fins que el càncer de pàncrees va acabar amb ell i amb el seu anhel insaciable.

Espida (1980), *Dulaina* (1993), *Mil·lènia* (1999), *Cap* (1970), *Nuralduna* (1979)...; davant d'aquestes obres l'espectador corrent deixa anar: ¡perfecte! ¡esplèndid!. Jassans, en canvi, continuava sentint-se ansiós, àvid, delerós. Un cop més se li havia escapat la presa, la presa divina, l'*Elohim*.

La mística de Jassans va ser, a la força, humil. No ens és possible la *Teo-fania*, l'abraçada mística definitiva. En canvi, Joan de Fidanza —ant Bonaventura, que li diem— (1221-1274), com Plató, considerà en el seu llibre *Itinerarium mentis in Deum*, que sí que es podia arribar al final del camí.

Es pot assolir la *eudaimonía*, la *felicitas*, la joia que passa; no està al nostre abast, en canvi, abraçar el *Makariotes* o *Skholé*, la *Beatitudo* o Felicitat Perpètua i Plena. És el *Gnothi seauton* de Sòcrates: *No vulguis fer-te Déu*.

Dante (1265-1321) inicià el redactat de *La Divina Commedia* el 1306 i l'acabà el 1321. Està escrita en la llengua de la Toscana que ha donat després l'italià. Es tracta d'un procés d'ascens purificador, des de l'Infern fins al Paradís atravesant abans el Purgatori.

Jassans amb les seves escultures no hi arribà, al Paradís —*platonisme*—; però, això sí, fugí de l'Infern —*aristotel·lisme*—. Va plantar la tenda al *Purgatori* —*socratism*—. No ho podia fer millor.

Aquí acaba la meditació —això no és ciència— al voltant de l'obra artística de l'amic Jassans. És el meu homenatge.

P.S. (*Post scriptum*) i N.B. (*Nota bene*): a fi de copsar adequadament l'escrit, cal tenir present que valoro molt el cristianisme com a fet cultural, però que sóc excèptic pel que fa al referent lingüístic del dogma cristià.

A part, adverteixo que els accents en paraules llatines obeeixen a raons eufòniques; si es vol, pedagògiques.